

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

bezien. In hun boek *Geïntegreerde cognitieve gedragstherapie* waarschuwen Korrelboom en Ten Broeke (2004) tegen de integratieve beweging, omdat die vernieuwing (bijvoorbeeld in de richting van evidence based werken) kan tegenhouden en wildgroei in stand houdt. Volgens deze auteurs is de kans groot dat men onder het mom van integratie vooral probeert de oude werkwijzen zo veel mogelijk voort te zetten. Verheij en consorten streven mijns inziens echter zeker vernieuwing na, zoeken hier en daar ook terecht aansluiting bij de academi-

sche psychologie (bijvoorbeeld bij cognitieve theorieën) en hebben een waardevolle poging gedaan de rijke praktijk van de kinder- en jeugdpsychotherapie te onderbouwen en daarmee te behoeden voor verschroming.

Robert-Jan van der Feen

Literatuur

Korrelboom, K. & Broeke, E. ten (2004).

Geïntegreerde cognitieve gedragstherapie.

Bussum: Coutinho.

FAMILY THERAPY IN CHANGING TIMES

Gill Gorell Barnes (2004). Second edition. Hampshire, New York: Palgrave Macmillan, ISBN 1-4039-0472-3, 231 pp., € 30,49

Gill Gorell Barnes is een ervaren systeemtherapeute die als veel van haar generatiegenoten in Engeland ook psychoanalytisch gevormd is. Maar sociologie en maatschappelijk werk zijn haar ook vertrouwd. Bovendien doet ze zelf wetenschappelijk onderzoek en is ze als docent en systeemtherapeut verbonden aan de Tavistock Clinic te Londen.

In haar boek biedt Gorell Barnes een breed zicht op het huidige Engelse familielandschap, met veel niet-westerse bewoners en met zeer gevarieerde en dikwijls afgebroken verbanden. Zij weet, in relatief beknopt bestek, de complexiteit en veelzijdigheid weer te geven van het gezins- en familieleven in een maatschappij die in hoog tempo verandert. Daarbij heeft zij vooral aandacht voor wat de veelvoorkomende

discontinuïteit in relaties en de dikwijls moeilijk verenigbare loyaliteiten en verankeringen betekenen voor de ontwikkeling van kinderen.

In haar slotbeschouwing bespreekt Gorell Barnes een aantal aspecten die voor haar centraal staan in haar systeemtherapeutisch werk. Zo beoogt zij voortdurend open te staan voor de complexiteit van de situaties waarmee zij als therapeut geconfronteerd wordt en voor de wijze waarop families die situaties waarnemen en beschrijven. Om de interacties van een familie te begrijpen, gebruikt zij een theorie waarmee zij zelf kan leven en werken. Ze wil zorgvuldig luisteren en vragen om verduidelijking van wat niet helder voor haar is, wat de verteller tot meer reflectie stimuleert. Zij ziet de ontwikkeling van de reflectieve functie, zoals die ook in de hechtingstheorie aan de orde komt, als een essentieel aspect van iedere therapeutische interventie. Daarnaast wil ze nadrukkelijk oog hebben voor de bredere wereld om de familie heen en voor de structurele effecten van armoede, klasse, nationalisme, racisme en fundamen-

talisme op de zelfbeleving van families en individuen.

Het grootste deel van haar werk in de afgelopen twintig jaar was met gezinnen die niet biologisch verbonden waren: gescheiden, hertrouwd, met adoptie-, stief- en pleegkinderen. Het leerde haar dat de fragiliteit van emotionele banden tussen volwassenen om aandacht en respect vraagt. En ook dat misbruik en geweld binnen een gezin goed samen kunnen gaan met liefde en positieve intenties. Kinderen die opgroeien in een gezin waarin zowel van liefde als van misbruik sprake is, zijn er mee geholpen als zij ook de sterkte in het gezin zien en zich bewust zijn van wat zij in positieve zin hebben meegekregen. Gorell Barnes ziet de veerkracht van families ook schuilen in locale, etnische wijsheid en tradities: je kunt op vele manieren psychisch gezond worden. En ten slotte heeft zij ervaren dat ook zij, meer dan ze zich vaak bewust was, beïnvloed wordt door de *belief systems* waarmee zij is opgegroeid, inbegrepen de daarin verborgen vooroordelen. Oprecht belangstellend blijven is dan belangrijk, en praten met mensen die echt anders zijn.

Uit Gorell Barnes' boek spreekt een sterke narratieve oriëntatie. Een fundamentele overtuiging van haar is dat gedrag en identiteit stoelen op het levensverhaal van het individu en de familie. In de voorgaande opsomming van centrale aspecten in haar werk komt dat ook op allerlei manieren naar voren.

Haar eerste hoofdstuk gaat over wat gezinstherapie is: werken aan en met levens- en gedachtepatronen in gezinnen, uitmondend in de stelling dat voor alle therapeuten het bevorderen en in het oog houden van de reflectieve capaciteit essentieel is. Daarna bespreekt ze haar eigen werkwijze als

gezinstherapeut, gekoppeld aan een beknopt overzicht van de theoretische ontwikkelingen in het veld. Eerst was er vooral aandacht voor circulaire causaliteit en het zien van het individu in de context van actuele gezinsinteracties. Later kwam er meer oog voor wat ieder meeneemt vanuit zijn of haar gezin van oorsprong. Ze staat stil bij de invloed van de hechtingstheorie en het inzicht dat er niet één waarheid is maar vele even ware verhalen over hetzelfde. Aan de hand van enkele klinische vignetten illustreert ze de waarde van de structurele gezinstherapie en daarna van de Milanese benadering. Ook refereert ze nadrukkelijk aan de invloed van de feministische visie, om af te sluiten met het postmodernistische gedachtegoed. Duidelijk is dat zij gerekend mag worden tot de geïntegreerd werkende gezinstherapeuten die zich niet vastleggen op één invalshoek of werkwijze.

De twee volgende hoofdstukken gaan over cultuur, veranderingen en diversiteit. Mede aan de hand van demografisch onderzoeksmateriaal geeft Gorell Barnes een indrukwekkend overzicht van de verscheidenheid aan samenlevingsvormen in onze huidige westerse maatschappij, met de erkenning van homoseksuele en lesbische relaties en de letterlijk veelkleurige bewoners en hun gevarieerde etnische en culturele achtergronden. Daarbij staat zij ook uitvoerig stil bij de inwerking op de ontwikkeling van kinderen van veelvoorkomende, ingrijpende discontinuïteiten als migratie, dood, scheiding, adoptie, pleeg- en stiefouderrelaties, en bij het grote belang van het creëren van een veilige omgeving.

In het vijfde hoofdstuk gaat zij in op het systeemtherapeutisch werk bij scheiding en hertrouwen, vooral weer gericht op een zo goed mogelijke ouder-kindsituatie. Toepasselijke vignetten en veel interventie-

voorbeelden illustreren haar werkwijze. Ook de belastende invloed van armoede of althans sterk verminderde financiële middelen bij scheiding komt nadrukkelijk aan de orde.

Een apart hoofdstuk is gewijd aan stiefgezinnen, waarbij niet alleen stiefmoeders maar ook stiefvaders de nodige zorgvuldige aandacht krijgen. Gorell Barnes onderstreept dat voor het kind de hechting aan de eigen ouders toch primair blijft en dat stiefouders die realiteit onder ogen moeten zien. Daarnaast heeft de relatie met de familie om het stiefgezin heen ook veel betekenis: de steun die ervan kan komen maar ook het isolement waarin het gezin kan raken bij een afwijzende houding van de familie.

Hoofdstuk zeven gaat over gezinnen en psychiatrische ziekte, beginnend met een paragraaf over culturele en gezinsfactoren die de beschrijving van de ziekte, ook door de betrokken patiënt, beïnvloeden. Psychose ziet Gorell Barnes als een realiteit, een intrapsychisch gegeven, maar de betekenis-toekenning aan de ziekte binnen het gezin kan zowel sterk positief als negatief op het ziekteproces uitwerken. Ook hier aandacht voor het effect van een ernstige psychiatrische stoornis van een van de ouders op de ontwikkeling van de kinderen.

In het hoofdstuk over geweld binnen het gezin staat opnieuw het kind centraal, evenals de veiligheid voor alle gezinsleden. Gorell Barnes signaleert hoe gewelddadig gedrag vaak overgaat van de ene op de volgende generatie. Ze zoekt met de ouders naar alternatieve gedragingen, mede via heretikettering en accentuering van goede intenties van hen beiden, maar lijkt niet te werken met de time-outregel of een antigeweldscontract met degene die tot gewelddadig gedrag neigt. Ook hier klinische vignetten.

Ten slotte bespreekt Gorell Barnes seksueel misbruik binnen de familie, waarbij zij onder andere stilstaat bij de betekenis die het voor de gezinsleden kan hebben dat zij te maken krijgen met een vrouwelijke therapeut. Zij sluit dit hoofdstuk af met een lijst met *do's* en *don'ts*, zoals niet sneller willen gaan dan de cliënt, geen gedragsverandering suggereren voordat de cliënt aangegeven heeft dat te willen, iedere hint oppakken en exploreren of wat jij als therapeut zegt of doet als misbruik wordt ervaren, niet proberen hetgeen gebeurd is in minder ongunstige zin te beschrijven dan de cliënt heeft gedaan, niet te veel op zoek gaan naar 'de waarheid'.

Gorell Barnes is duidelijk een zeer ervaren en ook wijze vrouw, die veel perspectieven open houdt, gevoelig is voor details maar ook voor de maatschappelijke context waarin de problematiek zich afspeelt. Ze is wars van het zelf aanreiken van eenvoudige oplossingen, maar sterk gericht op *empowerment* van het gezin, binnen de eigen cultuur en codes, met één uitzondering: zij benadrukt de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen en is allergisch voor onderdrukkende elementen in de omgang tussen beide seksen. Ook ziet zij, in sociale achterstandssituaties, gezinstherapie en politieke en maatschappelijke actie als complementair. Haar denkwijze past goed in de sfeer van het AFTA-IFTA congres van juni vorig jaar, zoals beschreven door Van Voorst in dit tijdschrift (18.2, 2006).

Gorell Barnes biedt geen gedetailleerde beschrijving van hoe je als gezinstherapeut zou moeten werken, al zitten er wel veel tips en aandachtspunten in haar tekst. Zij presenteert geen protocollen. Zij bepleit bijvoorbeeld juist een maximale flexibiliteit in frequentie en aantal afspraken en in wie er bij aanwezig is, alles afgestemd op de pro-

blematiek en behoefte van de cliënten.

Family therapy in changing times is geen makkelijk leesbaar boek. Gorell Barnes schrijft lange en complexe zinnen, maar dat spoort met haar visie: de werkelijkheid is ook zeer veelzijdig en kent veel op elkaar inwerkende factoren en systemen. De sterk-

te van dit boek zit hem niet zozeer in het therapeutisch gereedschap dat zij aandraagt als wel in haar grondhouding en de inspirerende veelzijdigheid van facetten die zij benoemt.

Han Blankstein